

УДК 336.71

Стубайло Т.С.
к.е.н, доцент кафедри банківської справи
Тернопільський національний економічний університет

БАНКІВСЬКІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Stubailo T.S.
cand. sci. (econ.), assistant professor
of the department of banking
Ternopil national economic university

BANKING CRISIS: CAUSES AND CONSEQUENCES

Постановка проблеми. Банківські кризи, різні за ступенем наслідків і формами прояву, до цих пір супроводжують розвиток кредитно-фінансових систем більшості розвинених країн. Проте, не дивлячись на наявність складних систем контролю, нагляду і регулювання комерційних банків, досі не вироблено універсального методу запобігання банківським кризам. У даний час банківські системи складають важливу частину інфраструктури кредитних відносин. Переконаність експертів і політиків в ефективності державного регулювання банківського сектора та здатності держави запобігати появі банківських криз, що спирається на практично повну відсутність банківських криз в розвинених країнах в період 1940-1980 рр., в даний час виявилася неспроможною: за даними Міжнародного валютного фонду, за останніх 20 років більше 100 країн зіткнулися з банківськими кризами. В умовах інтернаціоналізації господарського життя та посилення взаємозалежності економіки країни у зв'язку з процесами глобалізації, стан кредитно-фінансової сфери почав все більше впливати на характер економічного розвитку держав. Взаємодіючи з іншими чинниками нестабільності ринкової економіки, кризові процеси у фінансово-кредитному секторі призводять не тільки до економічних потрясінь в окремо взятих державах, але також можуть сприяти порушенню міжнародних економічних зв'язків цілих регіонів.

Актуальність даного дослідження полягає у необхідності комплексного вивчення чинників, котрі призводять до банківських криз і підтверджується тим, що в результаті змін, які відбулися за останні десятиліття, в світовій економіці з'явилися нові обставини, що впливають на виникнення банківських криз. Різке зростання взаємозалежності фінансових ринків, що спостерігається в останні десятиліття і значний масштаб міжнародного руху капіталу призвели до корінної зміни умов функціонування банківських систем, роблячи їх уразливими перед лицем різних негативних тенденцій, що провокують кризи. На рубежі 1980-90-х рр. банківські кризи відобразили специфічні особливості сучасної стадії розвитку економіки та міжнародної конкуренції. Саме тому достатньо гостро постає питання дослідження найбільш загальних причинно-наслідкових зв'язків, що призводять до появи банківських криз, а також аналіз їх форм і типів, характерних для сучасного етапу розвитку світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз теоретичних питань виникнення криз фінансово-кредитного сектора досить широко представлений в дослідженнях російських і зарубіжних авторів. Заслужують на увагу наукові праці В.А. Богомолова, А.В. Богомолової, І.А. Бланка, Дж. К. Ван Хорна, І.К. Кованкадзе, І.К. Ларіонова, І.О. Макаренко, К.А. Мараховської, О. Терещенка, Р. Хіта., А.Б. Анікіна, А.І. Ільїнського, Л. Камінського, Ч. Кіндлебергера, Ю.А. Константинова, Ф. Мішкіна, М.Ф. Монтеса, В.М. Новікова, В.В. Попова, І.А. Трахтенберга.

Однак, незважаючи на суттєві наукові результати, отримані вищезазначеними та іншими вченими, сутність та проблеми впливу банківської кризи на фінансову систему України залишаються малодослідженими. Саме це й зумовило вибір теми дослідження та свідчить про його актуальність.

Постановка завдання. Основною метою статті є виявлення закономірностей виникнення сучасних банківських криз, а також розробка пропозицій із запобігання їх появі в Україні.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання:

– на основі аналізу чинників, що призводили до банківських криз в різні історичні періоди, охарактеризувати специфіку сучасних форм прояву і механізму розвитку банківських криз;

– провести порівняльний аналіз банківських криз в Україні і в зарубіжних країнах з метою виявлення причин їх появи, чинників, що впливають на їх розвиток і соціально-економічних наслідків;

– розробити й обґрунтувати пропозиції із профілактики кризових явищ, а також виділити найбільш ефективні інструменти усунення негативних наслідків банківських криз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська система – це найважливіша сфера національного господарства будь-якої розвиненої держави. Її практична роль визначається тим, що вона управляє в державі системою платежів і розрахунків; велику частину своїх комерційних операцій здійснює через внески, інвестиції та кредитні операції; разом з іншими фінансовими посередниками банки направляють заощадження населення до фірм і виробничих структур. Знаходячись у центрі економічного життя, обслуговуючи інтереси виробників, банки опосередковують зв'язки між промисловістю і торгівлю, сільським господарством і населенням. Банки відіграють величезну роль в подальшому поглибленні та вдосконаленні ринкових відносин в країні. В даний час, як аксіома сприймається той факт, що розвиток ринкових відносин, які базуються на вільній конкуренції, немислимий без різноманітного і якісного надання суб'єктам ринку банківських послуг. Банківська система безпосереднім чином пов'язана з економікою країни і негативні тенденції в економіці закономірним чином відбиваються і на банківській системі, в той час, як і розвиток кризових явищ в банківській сфері не може не відбиватися на економіці.

У найбільш загальному вигляді банківську кризу можна визначити, як нездатність банківської системи виконувати свої основні функції акумуляції та мобілізації тимчасово вільних грошових коштів, надання кредитів, проведення розрахунків і платежів в економіці країни. Світовий досвід банківських криз обширний. Протягом ХХ століття практично не залишилося країни, що не випробувала б її в тій чи іншій мірі. Банківська криза характеризується різким збільшенням частки сумнівної та безнадійної заборгованості в кредитних портфелях банків, зростанням їх збитків у зв'язку з переоцінкою непокритих ринкових позицій, зменшенням реальної вартості банківських активів. Все це веде до масового погіршення платоспроможності банків і відображає нездатність банківської системи здійснювати ефективний розподіл фінансових ресурсів. Статистично зниження ефективності розподілу ресурсів найвиразніше виявляється в збільшенні частки прострочених кредитів в загальному обсязі банківських кредитів. Основним сигналом є виникнення кризи ліквідності, яка не тільки може вражати необмежену кількість неплатоспроможних банків, але й захоплювати стабільні банки. Банки, як правило, передбачають певні втрати у своєму портфелі активів. Проте, ніколи не було і не буде абсолютно безпечних кредитів, що видаються приватному сектору, оскільки існує проблема асиметричних потоків інформації. Солідні та платоспроможні банки покривають ці збитки за рахунок заздалегідь створених ризикових резервів. Банки розраховують ступінь ризику за кожною статтею активів і створюють відповідні фонди для компенсації очікуваних втрат. Визначення ступеня ризику неповернення кредитів і вживання превентивних заходів є обов'язковою умовою нормального функціонування банків. Погане управління і (або) негативні зовнішні чинники можуть призвести до кризи банку, яка стає явною, коли існуючі резерви та капітальна база не можуть покрити всі збитки по статтях активів. У цьому випадку акціонери втрачають свої первинні вклади, і потрібне додаткове фінансування для покриття всіх збитків [1, с. 401].

Досвід зарубіжних країн і України показує, що банківські кризи відображають складний процес пристосування банківських систем до нових макроекономічних умов. Спад виробництва, погіршення платоспроможності підприємств-позичальників є традиційною причиною банківських криз. Ступінь впливу кризи в економіці на банківську систему залежить від багатьох чинників. Проте важливо виділити базову причину – стан самої банківської системи на початок економічної кризи. Мова йде, перш за все, про ліквідні позиції банків і наскільки їх зобов'язання забезпечені власним капіталом, яка якість їх кредитного портфеля. Надмірна кредитна експансія під час тривалого економічного підйому, як правило, служить чинником, що провокує банківські кризи. Зворотною стороною кредитної експансії є погіршення якості кредитного портфеля, завищена оцінка забезпечення позик, збільшення

кредитного ризику. Одночасно прискорене зростання кредиту утруднює моніторинг регулюючими органами якості кредитного портфеля банків в результаті його швидкої зміни.

Доцільно виділити декілька типів банківської кризи.

Перший тип відповідає кризам, що діють на мікроекономічному рівні, незалежно від величини бюджетних витрат. Яскравими прикладами в цьому сенсі є кризи в США (1984-1991 рр.), Швеції (1990-1993 рр.), Фінляндії (1991-1994 рр.) і Франції (1991-1998 рр.). У цих випадках банкрутство обмеженого числа банків не розповсюджувалося на всю фінансову систему і не викликало великомасштабного макроекономічного спаду. Зокрема, відкрита криза ліквідності в Швеції змусила ЦБ вкласти у банківську систему значні кошти. Проте, за інтервенцією Центрального банку незабаром послідувала чітка стабілізаційна стратегія: збанкрутілі комерційні банки були націоналізовані та реструктуровані, тоді як вкладення грошей «підвищеної ефективності» були нейтралізовані протягом подальших місяців шляхом випуску довгострокових боргових зобов'язань.

Другий тип банківської кризи пов'язаний з набагато більш руйнівними наслідками, розповсюджуючись на макроекономічний рівень. Досвід Чилі (1981-1984 рр.), ймовірно, найбільш показовий. Спочатку банківську кризу викликав спад в 13% ВВП в 1982-1983 рр. Переважна частина банківської сфери була націоналізована, а витрати держави на її реструктуризацію досі повністю не компенсовані. Валютно-фінансова криза в Південно-східній Азії має багато спільних рис з чилійською кризою, принаймні на державному рівні. Дію кризи на економічну активність, доходи і безробіття досить помітно в таких країнах, як Таїланд, Південна Корея і Індонезія. Різкий спад очікується в короткостроковій перспективі, а витрати на реструктуризацію можуть скласти 15 – 20% ВВП. Інший урок чилійської кризи полягає в тому, що політика реструктуризації фінансового сектора та пом'якшення деструктивних наслідків обмеження кредитування помітно впливає на розвиток будь-якої країни. На противагу кризі «шведського типу», азіатська криза впливає на потенціал економічного зростання, фінансову та промислову структуру, відносини країн Південно-східної Азії із зовнішнім світом, на розподіл багатства та доходів [2, с. 117].

Інфляція впливає на банківський сектор за декількома напрямками - через відсоткові ставки, втечу національних капіталів за межу, ослаблення стимулів для заощаджень і звуження депозитної бази, зміну структури активних і пасивних операцій. Під час інфляції банківські активи можуть швидко рости, навіть в реальному виразі також може рости і прибуток банків, якщо їм вдається підтримувати на високому рівні відсоткову маржу. При цьому у важку ситуацію потрапляють фінансові інститути з більш довгостроковими активами в порівнянні з пасивами. Вкладники, при високих темпах зростання цін, можуть негативно для банків реагувати на зниження реальних відсоткових ставок, особливо у разі існування альтернативних варіантів інвестування заощаджень. Для підтримки депозитної бази банки вимушені підвищувати відсоткові ставки за внесками. Якщо при цьому можливості підвищення прибутковості за активними операціями обмежені через низькі ліквідні або неліквідні довгострокові активи, банки стикаються з різким падінням прибутків.

У більшості країн у період високих темпів зростання цін банки значно скорочували терміни кредитних контрактів, переорієнтовуючись на позичальників з високою швидкістю обороту капіталу. Оскільки однією з фундаментальних функцій банків є перетворення поточних заощаджень на довгострокові інвестиції, різке зменшення термінів контрактів з неминучим зниженням фінансування інвестицій можна розглядати як «розмивання» фінансових інститутів. Скорочення термінів кредитних контрактів значною мірою підриває стійкість банків, роблячи їх більш уразливими до коливань кон'юнктури.

В Україні банки в період інфляції зосередили свої основні зусилля на операціях з іноземною валютою та короткостроковими операціями на ринку міжбанківських кредитів, використовуючи як ресурси кошти клієнтів на розрахункових і поточних рахунках, які знецінювалися, але служили надійним джерелом ресурсів, незважаючи на перевищення попиту на розрахунково-касове обслуговування з боку великої кількості підприємств над пропозицією з боку банків. Різкі коливання товарних цін, цін на фінансові активи, відсоткових ставок істотно підвищують загальну невизначеність в економіці та спричиняють ризик в системі відносин банків з їх головними контрагентами – вкладниками, позичальниками та регулюючими органами.

Невеликі європейські країни зіткнулися з серйозними труднощами при проведенні жорсткої грошово-кредитної політики. Зокрема, лібералізація кредитних ринків в Швеції призвела до буму в 80-х роках, коли спекулятивне кредитування та роздуті ціни на фінансових ринках спричинили серйозну банківську кризу. За високими темпами економічного зростання в Південно-Східній Азії вже багато років приховується нестійка банківська система. Попит на кредити був стабільний, поки економіка продовжувала рости. Остання криза викрила низьку якість кредитних портфелів банків. Багато в чому в цьому був винен уряд, а також центральні банки, що перешкоджали зміні вартості своїх валют спочатку, коли відбувся приплив крупного іноземного капіталу та пізніше, коли відбувся різкий відтік. Уряди також заохочували надмірне кредитування, зокрема, Таїланд, в секторі нерухомості. У Малайзії пряме кредитування продовжувалося у деяких секторах, особливо це стосується малих підприємств. В той же час центральні банки не приймали спроб ввести контроль над кредитами, а такі заходи, як встановлення мінімального розміру капіталу, є менш жорсткими у порівнянні зі звичайними заходами у розвинених країнах Європи та Північної Америки.

На початку 80-х років банківські кризи в багатьох країнах, що розвивалися, були викликані падінням цін на нафту та інших основних експортних товарів. Істотну роль зіграло дорожчання обслуговування зовнішнього боргу в результаті різкого підвищення ставок у західних країнах в умовах жорсткої антиінфляційної політики адміністрації Рональда Рейгана. Кризам передувало різке зростання зовнішнього боргу країн, що розвиваються, за рахунок збільшення запозичень на міжнародному ринку капіталів. Дорожчання вартості ринкового рефінансування і девальвації національних валют викликали неплатоспроможність банків, що з'явилася частиною кризи зовнішньої заборгованості. Подібний характер носили банківські кризи в Аргентині (1980-1982 рр.), Мексиці (1982-1988 рр.), на Філіппінах (1981-1987 рр.), Таїланді (1982-1987 рр.), Малайзії (1985-1988 рр.), Індонезії (1983-1988 рр.). Характерно, що в 90-х роках банківські кризи повторилися практично у тих же самих країнах, але в ще більших масштабах, не дивлячись на прийняті свого часу заходи із зміцнення банківського нагляду й значні поліпшення в макроекономічній політиці. Більшість із цих програм проводилися при безпосередній участі та під контролем міжнародних фінансових організацій. Валютно-фінансові потрясіння у вигляді значної девальвації національної валюти та зростання відсоткових ставок перервали період швидкого економічного зростання, що супроводжувалося спекулятивним бумом на фондовому ринку та ринку нерухомості, і викликали неплатоспроможність більшості кредитних установ. При цьому істотну роль у виникненні і розповсюдженні криз зіграло падіння довіри до економіки окремих країн і регіонів з боку міжнародних портфельних інвесторів, а також дії крупних валютних спекулянтів [3, с. 59].

Незважаючи на те, що банківські кризи є продуктом нестабільних макроекономічних показників, вони самі по собі виступають каталізаторами негативних процесів в економіці. Це підтверджують дослідження, проведені МВФ. Зокрема, після спостереження протягом 25 років за банківськими кризами і вивчення 117 епізодів таких криз, експерти МВФ дійшли до висновку, що в середньому банківська криза системного плану для країни, що розвивається, обходиться в 10 % ВВП [4]. Коли відбувається криза, ще приблизно на один-два роки після неї економіка втрачає надійне джерело фінансування [5]. Схожі результати отримані МВФ за результатами спільних досліджень із Банком Англії, які проводилися стосовно 33 банківських криз, що спостерігалися в період з 1977 по 2004 роки (сюди увійшли всі банківські кризи, за винятком Аргентини 2002-2004 рр.) [3]. За даними дослідженнями середня тривалість банківської кризи становила 4,3 роки. Друге місце в сумарному рейтингу посіла Іспанія, де остання банківська криза тривала з 1977 по 1985 рік [5].

Слід зазначити, що в 21 кризах із 33 брав участь Центральний банк, намагаючись локалізувати катастрофічні наслідки, включаючи механізм рефінансування. У 22 випадках із 33 уряди надавали нічим не забезпечені гарантії на збереження банківських депозитів. Крім того, 23 із 33 криз тісно перепліталися з девальвацією національних валют до основних вільно конвертованих валют [6]. У всіх випадках частка проблемних кредитів у банківських портфелях коливалася на рівні 25-32%. А співвідношення між виданими кредитами і розміром ВВП перевищувало 40% [7].

Особливу зацікавленість викликають втрати від банківських криз. За дослідженнями, у середньому темпи зростання ВВП під час банківської кризи зменшуються на 7,1% у порівнянні із

середньорічними темпами зростання цього показника в передкризові десять років [8]. Будь-яке значне банкрутство банку за принципом "доміно" може викликати ланцюгову реакцію банкрутств серед підприємств та банків, які тісно пов'язані між собою по лінії міжбанківського кредиту. Хвилі банківських криз часто супроводжують загальні економічні кризи та загострюють їх. Разом з цим банківські кризи можуть мати більш-менш самостійний характер.

До світової кризи 1929-1933 рр. банківські кризи були характерними для США. За деякими оцінками за період 1800-1933 рр. мали місце 14 банківських криз, при цьому відбувалося масове припинення банками повернення вкладів. Відомі банківські кризи XIX ст. у Великобританії. Величезні втрати, до яких призводять банківські кризи, стали одним з головних чинників розвитку сучасних центральних банків та систем контролю, нагляду та регулювання діяльності центральних банків. У США банківські кризи відіграли важливу роль у трьох фундаментальних реформах банківської системи: створення Федеральної резервної системи (1913 р.); від'єднання комерційних банків від інвестиційних та введення в дію федеральної системи страхування депозитів (1933 р.); поєднання систем страхування депозитів комерційних банків та ощадних установ (1989 р.) [5].

Світова економічна криза 1929-1933 рр. (Велика депресія в США) призвела до закриття більш ніж 9000 комерційних банків із сукупними депозитами 6530 млн. дол. Створення ФКСД (Федеральної корпорації страхування депозитів) та ФКСОУ (Федеральної корпорації страхування ощадних установ) було найважливішим чинником подолання економічної кризи. У 40-60-х роках банкрутства комерційних банків у США відбувалися досить рідко. У 70-х роках становище деяких банків значно погіршилося. ФКСД через кредитну підтримку та організацію зливань та поглинань не допускала великих банків до формального банкрутства з виплатою компенсації вкладникам. Серед учених та практиків банківської справи з'явилися сумніви щодо такої політики, яка практично підштовхувала банкірів до ризикованих операцій.

Великі проблеми з'явилися у 80-ті роки, коли відбулася криза деяких великих банків та ощадних установ. На рятування кількох банків, які входили у першу десятку американських банків, ФКСД витратила величезні кошти. Криза розпочалася з чиказького банку "Континентал Іллінойс нешнл банк", котрий у 1984 р. опинився на грані краху. ФКСД використала на цю операцію 1,1 млрд. дол., а такі самі операції з деякими техаськими банками коштували ще дорожче. Криза ощадних установ у 80-ті роки була викликана низкою чинників. Стан позиково-ощадних асоціацій наприкінці 70-х років характеризувався небезпечним співвідношенням структур пасивів та активів. Пасиви склалися з ощадних рахунків, вилучення коштів з яких відбувалося майже вільно. Що ж стосується активів, то в них переважали довгострокові іпотечні позики на житлове будівництво з фіксованою ставкою відсотка. За позиками, що були надані у 50-60-х роках, ця ставка не перевищувала 10% річних. Наприкінці 70-х років унаслідок інфляції відсотки за кредит почали зростати, однак позики, надані асоціаціями, залишалися низько відсотковими, що не дозволяло їм підвищити відсоток за депозитами. Підвищити ж відсоток за кредитами вони не могли внаслідок конкуренції з боку інших фінансових інституцій. Намагаючись зменшити втрати, асоціації почали нарощувати високодохідні, але ризиковані вкладення: позики під заставу нежитлової нерухомості, споживчий кредит. Через депресивний стан низки галузей неплатежі за позиками різко зросли, фінансовий стан кредитних установ погіршився. До кінця 80-х років криза в США набула величезних масштабів. За оцінками, на 1991 р. збанкрутувало біля 1500 установ, їх сукупні втрати становили близько 200 млрд. дол. США. Якщо на кінець 1984 р. число позиково-ощадних асоціацій у США становило 2882, на них припадало 26,5% депозитів усіх депозитних установ, то на кінець 1994 р. їх чисельність становила 776, а частка в сукупних вкладеннях – 4,4% [4].

Фінансова криза 1998 р., яка розпочалася в азіатсько-тихоокеанському регіоні, мала негативний вплив на світову фінансову систему. Вона стала переконливим свідченням того, що процеси глобалізації та інтернаціоналізації світового господарства ведуть до зростаючої взаємозалежності національних економік і, відкриваючи нові захоплюючі можливості, водночас містять у собі ризики чималих негараздів. Причинами цієї кризи, крім макроекономічної незбалансованості, стали: недостатній контроль над банківською системою; підтримка відносно фіксованих валютних курсів, що призвела до значних обсягів запозичень банків та корпорацій із міжнародних ринків капіталу; використання зовнішніх

запозичень для фінансування інвестиційних проектів низької якості; недостатня оцінка фінансових ризиків та незадовільне управління ними; непрозора фінансова звітність приватного сектора та невідпрацьованість урядових нормативних і законодавчих актів.

Висновки та подальші дослідження.

1. Отже, щоб не допустити повторення подій, які сталися в Азії, світова фінансова система активно реформується. Органи банківського нагляду перебуватимуть у центрі уваги міжнародних фінансових організацій, оскільки саме вони несуть відповідальність за забезпечення стабільності національних банківських систем та захист інтересів кредиторів і вкладників.

2. Можна виділити чотири напрямки заходів з подолання банківських криз: надання державної підтримки банкам; заходи інституційного характеру (реструктуризація банківських систем, реформування органів банківського нагляду); перегрупування в банківському секторі за рахунок злиттів і поглинань банків; заходи, що вживаються банками в індивідуальному порядку та спрямовані на відмову від одних і на розширення інших видів діяльності, на підвищення продуктивності, скорочення персоналу, зміну організаційної структури тощо.

3. Здійснення державної підтримки банкам повинно включати наступні заходи: по-перше, відновлення ліквідності банків шляхом надання центральним банком додаткових коштів у вигляді кредитів окремим банкам у період гострої нестачі ліквідних коштів. По-друге, рекапіталізація банків, тобто відновлення втраченого банками капіталу, як правило, за рахунок державних коштів. Одним із найбільш популярних методів виступає викуп безнадійних активів банків за рахунок бюджету або коштів центрального банку.

4. Важливим напрямком дій державних органів щодо виходу з кризи є реструктуризація банківської системи – комплекс заходів із оздоровлення банківської системи шляхом, як правило, ліквідації неплатоспроможних банків.

5. У всіх країнах банківська криза послужила поштовхом до вироблення вимог щодо підвищення якості роботи наглядових органів, перегляду принципів організації їх роботи, нормативних і методичних документів, що регламентують їх діяльність, створення нових органів нагляду або укрупнення існуючих, створення систем страхування депозитів. Як окремий напрямок дій держави щодо подолання криз можна відзначити заохочення злиттів і поглинань банків. Для виходу з банківської кризи в Україні проводилося поетапне вдосконалення законодавчої та інституційної бази, а також реструктуризація банківської системи [3, с. 61].

6. В цілому, на підставі проведеного дослідження можна зробити наступний висновок. Стабільна банківська система не може нормально функціонувати в країні із слабкими підприємствами, нерозвиненою економікою зі структурними диспропорціями у виробництві.

Література

1. Жарковская Е.П. Банковское дело / Е.П. Жарковская. – М. : Омега-Л, 2007. – 496 с.
2. Марамигин М.С. Деньги Кредит Банки / М.С. Марамигин. – М. : Экономист, 2007. – 656 с.
3. Ромащенко Т.А. Теоретичні підходи до аналізу банківських криз / Т.А. Ромащенко // Питання економічної науки. – 2006. – № 2. – С.57-61.
4. Коваленко В.В. Определение факторов, вызывающих возникновение системных банковских кризисов, и методы их диагностики / В.В. Коваленко, О.Г. Коренева // БИЗНЕС-ИНФОРМ. – 2006. – № 9. – С. 24-26.
5. Аникин А.В. История финансовых потрясений от Джона Ло до Сергея Кириенко / А.В.Аникин. – М. : ЗАО “Олимп-бизнес”, 2002. – 295 с.
6. Фінансово-економічна криза 2008 – 2009 року в Україні // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[http://uk.wikipedia.org/wiki/Фінансово-економічна криза 2008—2009 року в Україні](http://uk.wikipedia.org/wiki/Фінансово-економічна_криза_2008—2009_року_в_Україні)
7. Суворов А.В. Реформирование банковской системы Китая / А.В. Суворов // Банковское дело. – 2005. – № 10. – С. 50-54.
8. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр; Эльга, 2001. – 592 с.

References

1. Zharkovskaya E.P. (2007), *Bankovskoe delo* [Banking], textbook, Omega-L, Moscow, Russia, 496 p.

2. Maramigin, M.S. (2007), *Dengi Kredit Banki* [Money Loan Banks], textbook, Ekonomist, Moscow, Russia, 656 p.
3. Romashchenko, T.A. (2006), Theoretical approaches to the analysis of banking crises, *Pytannia ekonomichnoi nauky*, no. 2, pp.57-61.
4. Kovalenko, V.V., Koreneva, O.G. (2006), "Determination of factors called system krysis appearance by the bank, and methods of its diagnostics", *BIZNES-INFORM*, no. 9, pp. 24-26.
5. Anikin, A.V. (2002), *Istoriya finansovyih potryasenyi ot Dzhona Lo do Sergeya Kirienko* [History finance problems from John Law to Sergei Kyryenko], ZAO "Olimp-biznes", Moscow, Russia, 295 p.
6. The financial and economic crisis of 2008 – 2009 in Ukraine // Wikipedia, available at: http://uk.wikipedia.org/wiki/Фінансово-економічна_криза_2008—2009_року_в_Україні
7. Suvorov, A.V. (2005), "Reforming of bank system of China", *Bankovskoe delo*, no. 10, pp. 50-54.
8. Blank, I.A. (2001), *Osnovy finansovogo menedzhmenta* [Fundamentals of financial management], tutorial, Nika-Tsentr; Elga, Kyiv, Ukraine, 592 p.

УДК 368.81

Олійник В.М.,
канд. фіз.-мат. наук, доцент кафедри фінансів і кредиту
Сумський державний університет
Рубан С.О.,
аспірант
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗРАХУНКУ СТРАХОВОГО ТАРИФУ В КАСКО СТРАХУВАННІ

Oliiynk V.M.,
 *cand. of sc. (physics and mathematics),
assistant professor of finance and credit department
Sumy State University
Ruban S.O.,
graduate student
Ukrainian academy of banking of the National bank of Ukraine*

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACH TO THE CALCULATION OF INSURANCE RATE OF CASCO INSURANCE

Постановка проблеми. Ефективна діяльність вітчизняних страхових компаній, що надають послуги майнового страхування, можлива за умов постійного збільшення кількості укладених страхових договорів, що обумовить надходження достатнього обсягу страхових премій для формування резервів компанії. На сьогодні одним з найвагоміших чинників, який визначає обсяг фінансових надходжень страховика, є вартість страхової послуги – страховий тариф. Величина тарифу має більш важливе значення для потенційних страхувальників, ніж інші чинники, зокрема нецінові. Тому забезпечення правильності розрахунку страхового тарифу, що відповідає прийнятому рівню ризику та організація ефективної тарифної політики повинні здійснюватися за умов активного використання вдосконалених методів актуарних розрахунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам розрахунку страхового тарифу за видами майнового страхування приділена значна увага з боку зарубіжних та вітчизняних науковців. Серед вітчизняних та російських дослідників варто